

Кукоба Лена,
наук. співроб. інформаційно-аналітичного відділу ФПУ,
канд. іст. наук

ОПЕРАЦІЯ «ПАВУТИНА»: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Опубліковано: Кукоба Л. Операція «Павутина»: значення для України // Діяльність Президента України в умовах російсько-української війни. 2025. Випуск 11 (159). С. 55-63.

1 червня 2025 р. Служба безпеки України під час операції «Павутина» атакувала одразу чотири аеродроми на території Росії. Операцію готували півтора року. Контролював хід операції особисто президент України Володимир Зеленський, а реалізовував задум очільник Служби безпеки України Василь Малюк та колектив СБУ. Операція була надскладною з логістичної точки зору. СБУ спочатку переправила до Росії frv-дрони, а згодом – мобільні дерев'яні будиночки. Пізніше на території РФ дрони були заховані під дахи будиночків, розміщених вже на вантажних авто. У потрібний момент дахи будинків дистанційно відкрили, дрони полетіли вражати російські бомбардувальники. У результаті атаки уражено 41 бомбардувальник на території аеродромів «Белая», «Дягілево», «Оленья» та «Іваново». Орієнтовна вартість стратегічної авіації ворога, яка була вражена сьогодні в результаті спецоперації СБУ «Павутина», становить 7 млрд доларів США. Уражено 34 % стратегічних носіїв крилатих ракет на основних аеродромах базування РФ. Про деталі спецоперації у Службі безпеки обіцяють розповісти трохи згодом (novynarnia.com).

Для росії ж втрати від цієї операції називають безповоротними. У РФ немає заміни стратегічним бомбардувальникам, мова йде про астрономічні цифри збитків після ударів, які були завдані Україною 1 червня. Головний редактор спеціалізованого воєнного видання Defense Express Олег Катков зазначив: «Стратегічний бомбардувальник коштує якісь астрономічні цифри. Він не вимірюється навіть у грошах, особливо для РФ. Для розуміння, умовно кажучи, сучасний стратегічний бомбардувальник – це про ціни понад мільярд доларів за борт, за один літак, тому що їх дуже мало випускають. Ту-160 – це літак, який розробили у Радянському союзі, їх, за різними оцінками до 18 на всю РФ залишилось». За його словами, наприклад, Ту-95 росіяни вже не виготовляють, єдина заміна, яку вони ще можуть частково зробити, то це взяти радянський корпус і намагатись зібрати новий літак з радянського фюзеляжу. Але нового нічого в них немає. Катков наголосив, усе, що є з нових розробок у росіян – це малюнок, затверджений ескіз нового стратегічного бомбардувальника. «Нічого немає, крім цього ескізу, заміни немає, тобто це безповоротні втрати», – зазначив експерт (uainfo.org).

Операція «Павутина» одразу ж викликала резонанс та коментарі як серед світових медіа, політиків, експертів, так серед українських. Наведемо кілька з

них. В ізраїльському медіа Times of Israel дав коментар завідувач кафедри міських війн в Інституті сучасної війни Військової академії США Джон Спенсер. Він провів паралель української «Павутини» з ізраїльською операцією, коли в представників ліванської «Хезболли» одночасно підірвали пейджери. За його словами, українську та ізраїльську спецоперації «сьогодні розділяють десятиліття, географія і технології – але їх об'єднують три позачасові елементи: вища розвідка, оперативні інновації і стратегічна зухвалість» (suspilne.media).

Польська Gazeta Wyborcza написала, що український напад на російські авіабази – це удар не лише по російських стратегічних силах, а й по іміджу лідера Кремля Володимира Путіна. Атака викрила слабкість російської держави, Україна ж укотре довела, що може змінити хід війни (suspilne.media).

Військовий експерт, співголова ГІ «Права Справа» Дмитро Снегирьов в етері Еспресо сказав, що операція «Павутина» – це ляпас російським спецслужбам та вагомий політичний сигнал. «У першу чергу це політичний сигнал. Навіть не стільки росіянам, як Сполученим Штатам, де ми продемонстрували готовність і надалі активно протидіяти російським окупантам. Причому, зауважте, на території самої Російської Федерації, і мовиться навіть уже не про дозволи Taigus», – додав військовий експерт (espreso.tv).

Експрем'єр Великої Британії Борис Джонсон сказав наступне: «Вітаємо Україну з блискучим ударом по російських військово-повітряних силах. Українці – незламні та технологічно блискучі... Настав час для Великої Британії та ЄС підтримати законопроект Ліндсі Грема щодо вторинних санкцій проти Росії. Пора стискати лещата навколо Путіна й завершувати цю війну» (ukrinform.ua).

У виданні ВВС вказали, що ця зухвала атака є сигналом для Росії та Заходу. Британські журналісти кажуть, що судячи з деталей, які СБУ повідомила, ця операція є «найскладнішим досягненням українських спецслужб на сьогодні». Один з аналітиків сказав, що жодна розвідувальна операція у світі раніше не робила нічого подібного. У виданні додають, що окрім фізичної шкоди, операція «Павутинка» також надсилає «ще один важливий сигнал не лише Росії, а й західним союзникам України». У ВВС наголошують, що для України важливо змінити думку президента Трампа про те, що нібито Київ вже програв війну і не має ніяких «козирів у рукаві». Ця атака показує, що українці готові боротися далі за свої інтереси з США чи без них (espreso.tv).

Міністр оборони Нідерландів Рубен Брекельманс нагадав, що Україна дивує світ не вперше: «Україна неодноразово дивувала нас за останні три роки. Ось лише кілька прикладів: потоплення «Москви» (2022), контрнаступ (2023), Курськ (2024) і тепер – атака дронами на російські бомбардувальники. Продовжуймо підтримку – можна не сумніватися, Україна ще не раз нас здивує!» (ukrinform.ua).

Професор міжнародної політики Університету федеральних збройних сил у Мюнхені Карло Масала у коментарі Die Welt також висловив думку, що

ця атака СБУ – це чіткий сигнал для західних партнерів України, що підтримувати її варто, адже вона може діяти далеко в російській глибинці, реалізувати наступальні операції (а не лише оборонятися, як на Донбасі зараз) і взагалі робити щось несподіване. Водночас він припустив, що від Росії «буде відповідь – і вона буде масштабною» і думає, що під удар потрапить зокрема й столиця Київ (suspilne.media).

Політолог Сергій Таран доповнив, аналізуючи, як операція вплине на загальне сприйняття Росії у світі. Розмов про те, що Росія перемагає, поменшає, як і страхів перед її гіпотетичною війною із Заходом. «Однак, набагато важливіше, що впевненість у силах України створюватиме позитивний контекст щодо її підтримки – на Заході люблять допомагати не слабким, а тим, хто вміє перемагати». Таран з легкою іронією зазначає, що падінню військового авторитету Росії «зрадіють всі. Навіть товариш Сі зрадіє, хоча він про це нікому не скаже». Політолог також вказує на фундаментальний зсув: «Знищення частини стратегічної авіації ядерної країни – це переосмислення ролі ядерної зброї у світі. Це тепер не дає вагомих гарантій безпеки... Шаблони холодної війни зламані... Навіть «несимпатик» України Ілон Маск вимушено прокоментував атаку України тим, що саме за дронними технологіями майбутнє. І тут нюанс – в авангарді цих технологій – Україна. І це не метафора, це просто факт». Тож Захід та решта світу знову отримали наочний урок: російський «Голіаф» виявився вразливим для українського «Давида» з технологічною пращею. І вдячність Україні може полягати не лише в тому, що вона стримує агресора, але й у тому, що вона руйнує небезпечні міфи та прискорює технологічну еволюцію військової справи, демонструючи, що майбутнє – за інноваціями, а не за брязканням заржавілою зброєю (ukrinform.ua).

Павло Лакійчук, керівник військових програм Центру глобалістики «Стратегія XXI» наголосив на тому, що стратегічна авіація – це важливо для Росії. Так, ядерна тріада – це шахтні та наземні установки міжконтинентальних балістичних ракет, підводні човни з балістичними ракетами та стратегічна авіація. Це Ту-160, Ту-95 – носії ракет, які можуть нести ядерні боєголовки. Один із стовпів ядерного стримування, ядерного шантажу Росії, похитнувся. Це важливо. Це бачить увесь світ. «Для Росії, для її престижу, для її позицій – зокрема на переговорах у Стамбулі – це має значення. Для українців важливо те, що ці літаки – Ту-95, дальні бомбардувальники Ту-22 та інші – використовувалися для ураження наших населених пунктів, міст, сел, інфраструктури, енергетики. І протистояти їм було дуже складно» (uatv.ua).

Дмитро Снегирьов, військово-політичний аналітик вказав на те, що в Росії більше немає глибокого тилу, щоб ховати літаки. «Ця операція має навіть не стільки військове, скільки інформаційно-політичне значення. Завдано колосального іміджевого удару по Російській Федерації напередодні зустрічі в Стамбулі. Російській Федерації чітко дали зрозуміти: вся її територія перебуває під контролем Сил оборони України та української розвідки» (uatv.ua).

Тож, як бачимо, операція «Павутина» оцінюється як можливість України продовжувати боротьбу, підрив авторитету російських спецслужб та

військових, а також демонструє про необхідність подальшої підтримки України.

Але виникає важливіше питання – як операція «Павутина» вплине безпосередньо на ситуацію в Україні, а саме на бомбардування України, хід військових дій, переговорний процес? У цьому контексті варто навести наступні коментарі.

Якщо говорити про бомбардування, то думки серед експертів різняться. Одні вказують, що вони можуть послабитись, інші ж зазначають, що росія має потенціал для продовження. Операція зі знищення стратегічної авіації РФ може принаймні тимчасово обмежити спроможність ворога завдавати по Україні ударів безпілотниками та ракетами дальнього радіусу дії. Операція СБУ 1 червня була спрямована проти літаків Ту-95 і Ту-22М3, які Росія використовує для запуску крилатих ракет по країні, а також систем дальнього радіолокаційного виявлення і управління, які РФ використовує для ідентифікації українських систем ППО і координації наведення російських винищувачів, йдеться у звіті Інституту вивчення війни (ISW). «Росії, ймовірно, буде складно замінити літаки, які українські сили пошкодили і знищили. Один із пов'язаних з Кремлем воєнкорів раніше заявив, що РФ більше не виробляє шасі для бомбардувальників Ту-95 і Ту-22, і зазначив, що шасі неможливо замінити. У Росії, ймовірно, загалом менше ніж 90 діючих літаків Ту-22, Ту-95 і Ту-160», – наголошують аналітики (gazeta.ua).

Захисник Азовсталі та ексначальник штабу 12-ї бригади спецпризначення «Азов» Богдан Кротович пояснив, що після операції «Павутина» у росіян буде важче обстрілювати цивільні об'єкти зі стратегічної авіації. Він також зауважив, що попри переговори та обміни полоненими, Росія почала активніше обстрілювати українські міста, забиваючи мирних жителів. Проведена українською Службою безпеки операція проти російських бомбардувальників може значно ускладнити дії російської авіації над Україною та змінити стратегію використання зброї РФ у майбутньому. Різке зниження кількості діючих літаків Ту-22, Ту-95 і Ту-160 у Росії може вплинути на її можливості у веденні війни (inkorr.com).

Маркус Райснер, полковник Генерального штабу Збройних сил Австрії, у коментарі німецькому виданню Die Welt назвав українську атаку «величезним соромом для Путіна та його військових» і сказав, що вона допоможе значно зменшити інтенсивність російських авіаударів по Україні. Військовий також пояснив роль бомбардувальників як складника ядерної тріади РФ. Російська ядерна зброя складається з комбінації стаціонарних ракетних шахт, атомних підводних човнів та стратегічних бомбардувальників. Ці літаки можуть бути оснащені ядерною зброєю та швидко розгорнуті на великі відстані, і тому відіграють важливу роль. «Цей потенціал, а отже, і ядерна загроза Росії та її потенціал стримування, також були значно порушені українським ударом», – каже Райснер. Водночас, за словами полковника, така операція з боку України могла б успішно завершитися тільки раз або кілька разів, оскільки елементу несподіванки вже не буде і росіяни тепер значно посилять заходи безпеки. До того ж для відповіді Україні Москва все ще має

багато винищувачів класу Су, а також ракети малої та середньої дальності (suspilne.media).

Колишній надзвичайний і повноважний посол України у США Валерій Чалий написав, що ця операція зламала кілька російських наративів, однак вона може призвести до якогось чергового підступного удару у відповідь. «Не варто недооцінювати ворога. Звісно, вони спробують завдати компенсувального удару. Більш ймовірно, що він буде зорієнтований на залякування й намагання повернути собі ініціативу. Така відповідь очевидно може бути в російському стилі – не по військових об'єктах, а терористична, з максимальним інформаційним ефектом. Як би не розвивалися події, очевидно, що війна на виснаження не підходить воюючим сторонам, тому ескалація наступними тижнями й місяцями буде максимальною. І лише так може з'явитися шанс для виходу із широкомасштабної війни. На жаль, іншого варіанту наразі немає», – вважає Чалий (espresso.tv).

Президент України Володимир Зеленський заявив, що розлюченість Росії через українську спецоперацію зі знищення російської бойової авіації нікого не цікавить. Зокрема, у президента запитали, чи українська операція «Павутина» змінила динаміку війни та чи створила кращі переговорні позиції для України. Як наголосив Зеленський, ця операція «точно зменшує російський потенціал» і «точно показує «руським», що Україна працює над відповідними кроками, і якщо вони не зупиняться, ми будемо працювати далі» (unian.ua).

Більшість експертів не називають операцію переломним моментом у ході війни. Операція «Павутина» безперечно стала подією, що змусила багатьох заговорити про можливий злам у війні. Проте експертна спільнота закликає до зваженого оптимізму, аналізуючи реальний, а не бажаний вплив на перебіг бойових дій. Наприклад, військовий оглядач групи «Інформаційний спротив» Олександр Коваленко пропонує тверезий погляд на ситуацію, розмежовуючи вплив на фронт та на терористичний потенціал ворога. Він підкреслює, що уражені борти – це не штурмовики чи винищувачі, що безпосередньо впливають на лінію зіткнення. «Я б не назвав це переломним моментом у війні, адже мова йде не про бойову авіацію, що активно застосовується на лінії фронту. Йдеться про літаки, які переважно використовувалися для терору мирного населення – обстрілів глибокого тилу України, ударів по енергетичній та цивільній інфраструктурі». За його словами, це матиме прямий наслідок для інтенсивності ракетних атак, зокрема із застосуванням далекобійних Х-101, Х-22 чи Х-32. «Нині навіть одночасний запуск 50 таких ракет – малоймовірний сценарій», – резюмує Коваленко, вказуючи, що основний ефект відчується у зменшенні загрози для цивільного населення та інфраструктури, а не безпосередньо на полі бою (ukrinform.ua).

Дещо інший акцент робить Павло Лакійчук, керівник безпекових програм Центру глобалістики «Стратегія ХХІ». Визнаючи, що «Павутина» не зламає хребет російській військовій машині миттєво, оскільки на полі бою домінують інші види озброєнь, а для ударів по наших тилах РФ все ще має «шахеди» та балістику, він наголошує на колосальному воєнно-психологічному значенні операції. «Потоплення флагмана Чорноморського

флоту РФ стало прологом перелому на морі. Так і знищення російської стратегічної авіації може стати символом зламу на полі бою. Не сьогодні, бо Мединський ще в Стамбулі торочитиме, що, якщо не за двадцять, то за сто років вони точно дійдуть до Дніпра і нічого цьому не зможе завадити. Але, погодьтесь, його слова на наступний день після «Цусіми-2» сприйматимуться в світі вже зовсім не так, як ще позавчора». Лакійчук вказує, що успіхи на полі бою – це фундамент для дипломатичних перемог, і саме політики та дипломати мають «закріплювати» досягнення військових на своєму «полі бою». Отже, хоча про перелом говорити зарано, операція «Павутина» створила потужний психологічний ефект, який, за вмілого використання, може трансформуватися в реальні дипломатичні дивіденди (ukrinform.ua).

Водночас атака, як стверджується в аналітиці BBC, «є критичним сигналом для Росії і для Заходу». «Україна все ще перебуває в боротьбі», – таке послання українська делегація повезла 2 червня до Стамбула в Туреччину на новий раунд переговорів про припинення вогню з представниками Кремля, зазначають журналісти. «Попри повільне, невблаганне просування Росії полями боїв на Донбасі, Україна закликає Росію та адміністрацію Трампа не відкидати перспективи Києва так легко», – підсумовують у британському мовнику (suspilne.media).

У New York Post написали, що ця операція – чудовий спосіб підштовхнути Путіна до переговорів. У виданні наголошують, що українці не лише героїчно протистоять російській агресії понад три роки, а й діють зухвало та ефективно. А операція «Павутина» цьому яскравий приклад. Удар став розвідувальним тріумфом: дрони проникли в Росію непоміченими, виявивши слабкість служб безпеки Путіна. Атака послабила ядерний потенціал РФ, адже серед знищених літаків – ключові бомбардувальники. Путін, який відкидає мирні переговори, тепер зіткнувся з реальною загрозою. New York Post закликає Сенат США прискорити санкції, щоб змусити його боятися за власне виживання. Також у виданні кажуть, що Київ не попередив Вашингтон про атаку, уникнувши витоку інформації, який міг би попередити Москву (espresso.tv).

У коментарі фінському Yle військовий історик Лассе Лааксонен заявив, що українська операція не впливає на хід війни: зараз найважливіші битви війни відбуваються на сухопутному фронті на українській території. Також «Павутина» не вплинула на військовий потенціал Росії аж так, щоб Кремль став більш готовий до мирних переговорів. Крім того, експерт вважає, що ближчою до правди є оцінка у 10 втрачених літаків РФ, а не 41, як сказала Україна. Адже в часи війни сторона, що атакує, зазвичай перебільшує руйнування, яких завдала, щоби підняти моральний дух своїх громадян і солдатів. Лааксонен також вважає, що президент США Трамп «цілком може розізнатися на Зеленського» після атаки 1 червня і стати на бік розуміння Росії. З іншого боку, союзники України можуть сприйняти цей удар як знак військової сили та здатності вигравати битви (suspilne.media).

Військовий аналітик, співробітник СБУ (2004 – 2015 рр.) Іван Ступак також дотримується думки, що операція СБУ – блискавка, але на фронті

ситуація не змінилася: «Хтось оцінює, що тепер, після цієї операції, Україна отримала такі козири, що ситуація у війні повністю змінюється. Я тут дотримуюся консервативної думки і далекий від переможних реляцій. По-перше, так, ми знищили частину російської авіації, яка «прасувала» нашу тилову інфраструктуру. Але бойова авіація, яка «прасує» прифронтову зону і несе КАБи, залишається в силі. По-друге, на землі у Російській Федерації людей, на жаль, не поменшало. Наступ триває. Танки йдуть, мотоцикли, мопеди, багі – все це в Росії є. І тому говорити, що втрата стратегічної авіації вплине на наступ на землі – ні. З одного боку – блискуча операція, але з іншого – на землі ситуація не змінилася» (uatv.ua).

Після цього залишається питання: якщо операція «Павутина» докорінно не вплине на хід війни та не змінить повністю можливість бомбардування України, то яке її значення? Серед онлайн ЗМІ можна знайти наступну оцінку: «Для тих, хто хоч трохи в темі, зрозуміло – «Павутина» спецоперації виключно СБУ. Україна провела одну із найбільш зухвалих операцій в історії світових спецслужб, аналогів якій немає у світі. Вартість між технікою, яка була використана, і технікою росіян в сотні тисяч разів! Це різниця, яку неможливо уявити і ще потрібно буде досягнути. Росія одномоментно втратила техніку на 7 мільярдів доларів! Техніку стратегічну. Техніку, якою бомбила Україну. Для Заходу операція стала шоком і продемонструвала, що дрони повністю змінюють війну навіть із ядерною державою. І в авангарді цих змін йде Україна» (censor.net).

Також вказується на наслідки стратегічні. Один із президентів західного світу часто любить говорити про козири. І просить їх продемонструвати. Україна показала один з таких козирів. Це найкраща у світі спецслужба, яка здатна проводити такі неймовірні операції. В Стамбулі зараз тривають перемовини, в яких Росія розказує байки про шведську війну, свою непереможність і висуває неприйнятні умови для миру. Україна у відповідь демонструє силу. І ця сила сьогодні дуже важливий аргумент для західного світу (censor.net).

Насамкінець, в якості висновку варто навести наратив одного з інформаційних агенств: «Спецоперація СБУ «Павутина» не просто стала черговим епізодом російсько-української війни, а подією, що має багатомірні наслідки. Вона суттєво знизила терористичний потенціал Росії щодо ударів по українському тилу, завдала нищівного репутаційного удару по Кремлю та продемонструвала всьому світу, включно з так званими «союзниками» РФ, її військову та технологічну вразливість. Хоча називати цю операцію одномоментним переломом у війні було б передчасно, вона, безперечно, є важливим кроком на шляху до зміни стратегічного балансу. «Павутина» вкотре довела високий професіоналізм українських спецслужб та здатність України завдавати асиметричних ударів, що мають глобальний резонанс. Світ побачив, що українці не лише захищаються, але й активно формують нову реальність на полі бою та в геополітиці, змушуючи переосмислювати застарілі уявлення про військову міць та безпеку» (ukrinform.ua).